

Joodse gezinnen worden weggevoerd
in de Tweede Wereldoorlog

TEKST: BRAM DE GRAAF, BEELD: ANP

Een ijskoude ontvangst

Slechts een paar duizend van de weggevoerde Nederlandse Joden keerden terug uit de concentratiekampen. Ze werden niet door iedereen hartelijk welkom geheten. Integendeel, zo is te zien in de documentaire *Nederlandse Joden na de bevrijding*.

Goh, hebben ze jou niet vergast?”, reageerde een man op straat toen de moeder van de Joodse Henny Dormits (1929-2021) hem zomer 1945 bij een wegversmalling per ongeluk aanstootte. Henny had dat erger gevonden dan het moment dat een NSB-kind haar tijdens de bezetting had bespuugd vanwege haar Davidster, vertelde ze in 2019 in Libelle. Ze

had met haar ouders het concentratiekamp overleefd, maar voelde zich allesbehalve welkom in Den Haag. “We hadden niets meer. Geen dak boven ons hoofd, geen geld en nauwelijks nog familie; 65 familieleden waren vermoord. Mijn vader had voor de oorlog vijf zaken. Allemaal ingepikt.” Hennys verhaal is illustratief voor de terugkeer van de ruim vijfduizend

Joodse Nederlanders die uit de concentratiekampen terugkeerden. Het boek *U wordt door niemand verwacht* van historicus Michal Citroen staat vol met zulke verhalen. Ook haar grootvader ondervond de kille ontvangst aan den lijve. Hij was razend over het ‘schunnige’ gedrag van de Nederlanders. “Over Auschwitz sprak hij nauwelijks, maar wel hierover”, zegt Citroen.

Henny had het kamp overleefd, maar voelde zich allesbehalve welkom in Den Haag

“Voor mij een reden om geschiedenis te studeren en er blijvend onderzoek naar te doen.”

Eerst dacht ze dat haar opa's verhaal uniek was. Maar uit archieven, brieven en persoonlijke getuigenissen constateerde ze dat veel overlevenden werden geconfronteerd met eenzelfde kilte en onbegrip. Overal ondervonden ze bureaucratische tegenwerking en een gebrek aan medeleven. Dat begon al bij de grens. “Iedereen werd geregistreerd en onderzocht op besmettelijke ziektes. Ook werd gekeken of ze wel recht hadden om Nederland in te komen. Omdat niemand meer papieren had, volgde een lange en onaangename procedure in opvangcentra.” Van hogerhand was besloten dat Joden geen speciale behandeling zouden krij-

gen. “Want onderscheid maken tussen Joden en niet-Joden was iets van de Duitsers. Dit idee was goed, maar vergeten werd dat veel Joden al hun familieleden waren verloren en geen sociaal netwerk meer hadden. Ze waren beroofd van huizen, bezittingen en bedrijven. Vaak waren ze doodziek. Hun situatie was heel anders dan bijvoorbeeld die van tewerkgestelden in Duitsland of opgepakte verzetsmensen.”

Hongerwinter

De behandeling van de teruggekeerde Joden was deels verklaarbaar, omdat vrijwel niemand nog wist wat vernietigingskampen waren en wat zich daar had afgespeeld, en in welke omvang. “In Nederland hadden ze de Hongerwinter meegemaakt en sommigen dachten dat er in de kampen voldoende eten was. Het land lag in puin en was failliet, er heerste grote woningnood. Zo had iedereen zijn eigen problemen.”

Ook bestond er toen in het verzuilde Nederland nog geen stelsel van maatschappelijke hupverlening zoals nu.

“Men was gewend om alles in de eigen zuil op te vangen. Omdat driekwart van de Nederlandse Joden de oorlog niet had overleefd, was de Joodse zuil vernietigd.”

Het terugkrijgen van in bewaring gegeven huizen en spullen vormde een ander probleem. Veel mensen weigerden. “Om aanspraak op hun spullen te kunnen maken, moesten ze bonnen en eigendomsaktes overleggen. Terwijl alles was vernietigd. ‘Jammer, dan kunnen we u niet helpen’, hoorden ze. Tot in de jaren vijftig werden hierover rechtszaken gehouden.”

Schrijnend was ook dat teruggekeerde Joodse Nederlanders na de oorlog brieven kregen met belastingaanslagen die tijdens hun afwezigheid waren

opgebouwd. Velen lieten dit gelaten over zich heenkomen. “Ze zwegen vooral, want niemand begreep hen.”

Bittere noodzaak

Het zijn pas de latere generaties die dit onrecht, het gebrek aan erkenning en de begriploze aard van de naoorlogse opvang zijn gaan verwoorden. “Voor de overlevenden zelf was de strijd om rechtsherstel aangaan, tegelijk met de verwerking van het ontzaglijke verlies van dierbaren, meestal te onmogelijk en te zwaar. Deze overlevenden verdienen nu nog steeds een stem. Zeker in deze moderne tijd, waarin een deel van de Nederlandse jeugd zelfs opgroeit met de foute aanname dat de Holocaust een mythe is, is het een bittere noodzaak en plicht het ware verhaal van de vernietiging van de Nederlandse joden te blijven vertellen, evenals de smartelijke nasleep ervan.”

► NEDERLANDSE JODEN NA DE BEVRIJDING | NPO 2 | NOS | 20.55

Overlevenden

Voor de oorlog woonden er ongeveer 140.000 Joden in Nederland. Tijdens de bezetting werden circa 107.000 Joodse Nederlanders en Joodse vluchtelingen weggevoerd naar kampen. Slechts 5.000 overleefden en keerden na de oorlog terug naar Nederland. 16.000 Nederlandse Joden overleefden door onderduik, circa 15.000 vanwege gemengde huwelijken, omdat ze ‘halfjoden’ of protestants waren, waren gevlucht naar onder meer Zwitserland of in Westerbork waren achtergebleven. Eind 1945 bedroeg het aantal Joden in Nederland ongeveer 36.000. Bron: NIOD